

ESTAA **(Esther – Esta)**

Estaava Isareri vatanaa nahenti vovano vaura. Vi entara Isareri vatanaaka vaumanta vika navutaaka iqoka raquqi viha vika naatarake vika rumpa vare vuru Pesia vataini kora. Vi entara Pesia vatanaakavata Midia vatanaakavata vohaaraqi tampamavi vaiha kempuka vatanaaka vaura.

Ho vi vatanaaka Isareri naatarake rumpa vare vuru Pesiaini komanta Isareri mini variqi vuvaro vika navutaa vaiinti vovano vika qoraiqama nimitareva auti vaura. Mintuvaro Kotiva Estaara qaqi kovaro viva noruqama viro vi vataraqaa-hainaa avuhainaa vaiinti naata vovano vaura. Estaava avuhainara vira naata vaiharo kia nai qaqi variainarara noraiqaakero iriraitiro, viva nai navunaaka vairara noraiqaakero iriharo vika kahaquvaro vira navutaara uvavano kia kempuka vauvaro viva kia Isareri vatanaaka qoraiqama nimitora.

Maa vukura gara ntuvato vaiintiva Isareri vatanaakara Iutaa vatanaakave tura.

Kuini Vasaativa nai vaati uva raqakora

¹⁻² King Sekesisiva Pesia vataini nora vatuka vo Susaaqi vaiharo ekaa 127 provinsiqaa raqiki vaura. India vataihairo vo provinsi vo provinsiqaa raqikiqiro viviro, vuru Itiopia vataini kora.

³ Viva taaramo ihiara raqikiqiro viviro, viraqaahairo viva nora kara autukero vo vata vo vataqaa noraiqukave, kamaanira *opisiqi* kaiqa

varokave, vika naarama komanta anumanta Pesia iqoka vaiinti noranavuvata, Midia iqoka vaiinti vika noranavuvata, vi karara nareka anura. ⁴ Vika hihai hihai ani ruvaaqumavi vaiha vi karara 6 toranavuara namaqi vi vauvaro avuhainaa vaiintivano vika ti kempuka, vo kempuka vo kempuka tavaate tiro, ekaa nai airaira, monuve, tavunave, vo haika vo haikave, vika numiqomanta tavora.

⁵ Nora kara no entanavuva vuru taiqa vuvuaro viraqaahairo avuhainaa vaiintivano Susaa vatukaqi vauka, airi airaira vatokave, kia airi airaira vatokave, vika vikara iriharo viva qaiqaa kara vo autukero vohaa *uiki* vi karara vika hampata namaqiro vura. Avuhainaara naavu aumanto kaqava ututora, mini vika ruvaaqumavi vaiha vi karara nora.

⁶ Kara vira nareka unaini maantimake *vahehematora/vaataiqamatora*: Vika vo ori vo ori tanuqira, eqarorive, naare orive, ihiqa orive, varake vatuka vikanta ntavate, vatuka auvahi-anta ori pahi naavu kaara voqaara, vo pahi vo pahi vaavi aratova vauvaro ekaa pahi vira qiataini *silvaa ringi* ampakuma tova vaura. Vika ekaa *ringi viraqi* naare naaqunta ruqiake vate, viraqaa hanta tavunave, ihiqa tavunave, *vahehemake/vaataiqamake* hiritora.

Mintimake viraqaahai vika oquvi taintara, vo tainta vo tainta vatuka voqaa voqaa vuru vatora. Hini tainta *kori* oriqohai aututo taintava vauvaro hini tainta *silvaa* oriqohai aututo taintava vaura.

⁷ Mintimake kara nareka unaini vaataiqama tomanta vika mini ruvaaqumavi kara ne vau-

manta, avuhainaara kaiqa vaiintinavu vi aniha vika *kori kaapuqi uaini* qihiake nimi vaumanta ne vaura.

Vi *kaapuva* vaireva, kia vohaa qara u *kaapuva* vairaitiro, vo qara vo qara u *kaapuva* vaura. Avuhainaava nai *uaini* parumakero nimumanta nora. ⁸ Viva nai kaiqa vaiintinavu tiva nimiro tiharo, Ne *uaini* qihiake nimimanta vika nai antuqaqaa naate, tura.

⁹ Vika mini kara ne vauvaro avuhainaara naavuqi vira naata Kuini Vasaativa, vivavata nai hana nahentiara iriharo kara autukero vika nimura.

¹⁰ Mintiaqi vi vauvaro 7 entaqaqaa King Sekesiva *uaini* namaqiro vuvaro vira avu aatovano vueraiqaqaa vuvaro, viva nai paanaa vaiinti 7navu naarama komanta anura. Viva Mehumaanira, Bisitaara, Habonaara, Bikitaara, Abakitaara, Setara, Kakaasira, vinavuka naaromanta anuvaro ¹¹ viva vinavuka nititero tiharo, Nenavu oru ti naata Vasaatira vita vare maini tuvuate. Ne virara tivaro tovaqa koqera viravata aqu vare tuvuarire tiate, tura.

Vira naata viri vaata koqe viri vaata vauvarora tiro, viva kaiqe ti naata vika numiqaari ekaa ti nora vaiintinavuve, ekaa te naarama tauraukave, vira tavaate tiro, nai kaiqa vaiinti 7navu nititama komanta ¹² vinavuka oru avuhainaara naata vi uvara tiva amuvaro viva aqao kia te mini vireravauve tivakero kia vuvaro vira kaara avuhainaa vaiinti voqama kero arara itovaro vaura.

¹³ Vi entara avuhainaa vaiinti viva nai uva vatai okararave, nai uva avuqavuqi vai okararave, kia kankoma kero iriraitiro, viva uva okara irireva,

koqe avu aato vatauka naarama kero iromanta vinavuka vira koqe avu aato ami vaura.

Ho vira arara itovaro viva vaiinti vonavu koqe avu aato vatauka naarama kero vika irero ti-haro, Ti naatavano ti uva raqa kaira kaara te vira nantie irarave? tura. ¹⁴ Viva naaro vaiintika nutu vaireva, Kasenaarave, Setaarirave, Atamaatarave, Tasisirave, Meresirave, Masenaarave, Memukaanirave, vaura. Vaiinti 7 vinavuka Pesiaavata Midiavata vihainauka vaiha, vika uri aatarake avuhainaa vaiinti vira kaiqa nora kaiqa vare vauka vaura.

¹⁵ Viva vinavuka naaromanta anuvaro tiharo, Te King Sekesisika tenta paanaa vaiinti vonavu niti tauramanta vika vuru Kuini Vasaatira ti uva tiva amiavaro viva kia iriraitiro, qaqira kero mini vairave. Tenavu uva maara vataurava virara nana uvae tivo? Tenavu avuhainaa nahenti virara nantie iainarave? tuvaro ¹⁶ Memukaaniva avuhainaa vaiintiaravata, nora vaiintinavuara-vata, mintima tiro:

Mpo, Kuini Vasaativa mintiharo kia avuhainaa vaiinti viraqai qoraiqama amita raitiro, viva tinavu ai nora kaiqa vaiintinavuvata qoraiqama timitaivo. Viva ekaa are raqikiana vataraqaa varia vaiintika vikavata qoraiqama nimitaivo. ¹⁷ Kuini Vasaativa ai uva raqakai vakaakava vaakama vi anira ekaa nahenti are raqikiana vataraqaa variaka, vika vi uvara iri, vikavata nai vaativara uva kia iriraiti, vika mintima tivarave: King Sekesisiva Kuini Vasaatira aarovaro viva aqao te kia virerave tivo tivarave. ¹⁸ Ike, vate maa entara Pesiaainivata Midiainivata ai kaiqa vaiinti, nora vaiintinavu vika naatavara avuhainaa nahentivano ai uva raqakai uvara iri, vikavata

vohaa qaramake náí vaativara uva kia irivarave. Minti okarara kaara tirorira okaravano ekaa vona vona qovarama vuanarove.

¹⁹ Ho avuhainaa vaiintio, are te tiaina uvarara koqe uva vaivo tirera, vi uvara vara kairamanta ekaa vaiinti nahenti iriate. Mintima tiane: Vasaativa kia qaiqaavata te King Sekesisika iainanaini aniarire, tiane. Are tiramanta vi uvara tenavu Pesia vatanaakavata Midia vatanaakavata uva maara tiva tauna vukuraqi gara ntuvataate. Mintima kaivaro kia ho vovano vi uvara qaqira kero vo uva vataarire. Viraqaahaira are Vasaatira aatara kaaina nahentira vo qaqi kairaro vira vatuka varaarire.

²⁰ Are mintima kera uva vara kairaro vi uvava are raqikina vataraqaa vi aniramanta ekaa nahenti, nora autu vataakave, kia nora autu vataakave, vika náí vaativarara koqe vaiintive tivakeha vika uva iriate, tiro.

²¹ Memukaaniva minti tumanta avuhainaa vaiinti vivavata, vira nora vaiinti vikavata, vi uvarara quahake, viraqaahairo avuhainaa vaiinti viva Memukaaniva tunte ura. ²² Avuhainaa vaiinti viva vi uvara qara ntuva kero vara kovaro vi uvava ekaa viva vo *provinsi* vo *provinsiqaa* raqikunaini vi anura. Viva vi uvara tuqantaakero ekaa vi vatanaaka náí uvaqihairo qara ntuva tero mintima tiro:

Vaativanoqai nai naavuqi vaikaqaa raqikiarire. Viva tina uvavaqai kempukaiqama kero variarire, tura.

Estaara noraiqama kovaro avuhainaa nahentiqama vura

¹ Vira naantiara King Sekesisira arara itova humpama vuvarovata, viva Vasaativa vira uva raqakoravata, vira qioqamato uvaravata, qaqi iriharo vaura.

² Qaqi iritero vaumanta vo vaiintinavu, vira koqe avu aato ami vauka vira aaqanto vaiha tiha, Are qaqi kaira ariara iriha koqe viri vaata vataa varaata vonavu rantake ntita vare aniate. ³ Are nena raqikina vatara, vo *provinsi* vo *provinsiqihaira* vaiinti vokika noraiqama kairamanta vika ekaa koqe viri vaata vataa varaata vonavu ntita vare viri maini avuni vai vatukara Susaaqi kaate. Vika maini viri kaivaro Hegaiva, ai nahentinavuqaa raqiki vai vaiintiva vikaqaa-vata raqikiramanta vo nahentinavu varaata vikaqaa vahaverave, vo haikave, aqu nimitaivaro vinavuka viri vaatavano voqavata koqema vuarire. ⁴ Mintima kaivara are oru varaata vikaqihaira nena muntuka vaina varaatara vo varera, vi nahentira noraiqama kairaro viva avuhainaa nahenti vaiharo Vasaatira vatuka varaarire, ti.

Vika minti tuvaro avuhainaa vaiinti viva koqe uvama tiavo tivakero vika tunte ura.

⁵ Vi entara Susaa vatukaqi Iutaa vatanaa vaiinti vo, vira autu Motekaiva vaura. Motekaira vira qova Jairaava vauvaro Jairaara vira qova Simaiva vauvaro Simaira vira qova Kisiva vaura. Kisiva Benjaminira ankuqiraava vaura.

⁶ Haaru Babironihainaa King Nebukanesaava iqoka raqiharo Iutaa vataqaa raqikura King Jehoiakinira Ieruharemiqihairo rumpa varero

vuru Babironini kora. Vi entara viravata, airi vaiinti nahenti vonavuvata, Motekairavata rumpa varero vuru mini kora.

⁷ Motekaiva nai qora vo vira raavura Estaara virikero vatora. Estaara vo autu Hiparu uvaqihai Hadasaarave – *Aukuverarave* tura. Estaava koqe viri vaata vataa varaatavano vaura. Vira noka qoka qutu vu entara Motekaiva vira virikero vatero viraqaa raqikiqiro vi vaura.

⁸ Ho King Sekesisiva varaata koqe viri vaata vatauka ranta viri timitaate tumanta vika airi varaata ntiteha Estaaravata vita vare Susaaqi avuhainaara naavuqi vuru kovaro Hegaiva vikaqaa raqiki vaura.

⁹ Hegaiva Estaara quahama amitero vira naane avuni kahaqama amitora. Viva vaaka vaata koqe iaina haikarave, vaata kahaqiaina kararave, vira amiro, viraqaahairo viva avuhainaara naavuqihairo kaiqa nahenti 7navu ntitakero vika tiva nimiro tiharo, Maa varaataraqaa koqemake raqikiate, tivakero, anomakero koqemakero vau *rumura* Estaara amura. ¹⁰ Tota Motekaiva Estaarara tiharo, Are kia qoqaa tihara, Te Iutaa vatanaa nahentive, tiane turara tiro, Estaava vi uvara kukeqa tora.

¹¹ Vo enta vo enta Motekaiva avuhainaara naavuqi nahentinavu vaura vahaaqaini vi aniharo Estaarara, Viva hoe vaivo, kiae ho vaivo? Nana haikavanoe viraqaa qovaraiqianarove? ti vaura.

¹² Varaata vika viri vaata anomakero koqe iarire ti, 6 tora varakeha *meave* tu katari vahaverara vika vaataqaa aqu nimitaqi vivi, viraqaahai

qaiqaa 6 tora varakeha vahavera vo, koqe un-tavira vika vaataqaa aqu nimitaqi vi vaura. Vohaa ihiaara mintiaqi vivi, viraqaahai vika varaata vohaiqa vohaiqa ntita vareha King Sekesisiva vauraqi vuru ke vaura. ¹³ Varaata vikaqihairo vovano avuhainaava vaunaini vireva iharo, viva nai antuqa vai utavaaqara nonku varero viva unaini vi vaura.

¹⁴ Enta ireva unaini varaata viva avuhainaava vaunaini oruntero, mini variqiro viro aatita kora. Aatita vumanta vira ani vite vuru vaiinti vo Sasakaasiva raqiki vauraqi kora. Sasakaasiva King Sekesisira nahenti vonavuuqaa raqiki vauva vaura.

Varaata vira vita vare viva vaunaini vuru kovaro vi varaatava kia qaiqaavata anirantero avuhainaava vauraqi viraitiro, ekaara miniqai vaura. Avuhainaa vaiintivano vi varaatarara quahakero vira autu ntoro, viraqai qaiqaa vita vare avuhainaava vauraqi vuru ke vaura.

¹⁵ Minti okarava vauvaro Estaava avuhainaa vaiinti oru tavaaina entava anintoro. Estaava Abihailira raavuravano vauvaro Motekaiva Abihailira vara maaquvano vaura. Motekaiva Estaara virikero vatero viraqaa raqiki vaura. Ekaa vaiinti nahenti Estaara taveha, virara koqe viri vaata vataa nahentive ti vaura.

Ho Estaava avuhainaa vaiinti oru tavaaina entava ani ntovaro viva Hegaiva nahentiqaa raqiki vau vaiintiva tu uvara iriharo vi utavaaqara nonku varero vura. ¹⁶ Vi entara King Sekesisiva 7 ihiaara raqiki vau entara, *Tempiti* * tora 10

* **2:16:** *Tempiti* tora = January

toraqaa Estaara vita vare avuhainaara naavuqi Sekesisiva vaunaini vuru kora.

¹⁷ Estaara vita vare vuru kovaro avuhainaa vaiintivano vira taveru viva ekaa nai nahenti vikaqihairo avuni Estaarara voqavata muntuka vateharo vaura. Ekaa varaata vikaqihairo viva Estaara viraqai quahama amiteharo vira kogema amite vaura.

Mintiharo viva avuhainaa nahenti tovaqa vara kero vuru Estaara qiataqaa aqu amitovaro Estaava Kuini Vasaatira vatuka varero avuhainaa nahenti vaura.

¹⁸ Estaava noraiqama viro avuhainaa nahenti vauvaro avuhainaa vaiinti viva Estaara quahama amitareva nora vaiintinavuve, nai kaiqaaqaa raqiki vaikave, naarama kero nora kara vika nimura. Viva nai vo *provinsi* vo *provinsiqaa* raqiki vaikara tiharo, Vate auraara entama varianarove, tivakero parumakero vo haika vo haika rairakero vaiinti nahenti nimura.

Motekaiva avuhainaa vaiinti aruke uvara qo-varama kora

¹⁹ Vi entara avuhainaa vaiinti viva Motekaira noraiqama kovaro viva *kamaanira* kaiqa voqaa raqiki vaura. ²⁰ Tota Motekaiva Estaarara tiharo, Are lutaa vatanaa nahenti varianarara kia voravata tiva amiane, turara tiro, Estaava viva tunte iro kia voravata tiva amiraitiro vaura. Estaava vainti naatika vaiharo Motekaira uva iriqiro viviro, noruqamaviro viva qaqiqai Motekaira uva iriqiro vi vaura.

²¹ Ho Motekaiva avuhainaara naavuqi kaiqa vare vaumanta kaiqa vaiinti votanta Bikitana

Teresika vo haika kaara avuhainaa vaiinti navu-taiqama amiteha evaara vira arukerara ti vaura. Vitanta avuhainaara naavuqi kaiqa vareha vira *rumu* genti voqaa maimaraara raqiki vauvaro ²² Motekaiva vitanta King Sekesisira aruke uvara iriro, viraqaahairo viva vuru Kuini Estaara tiva amura.

Vira tiva amuvaro Estaava Motekaiva qovaramako uvara vuru avuhainaa vaiinti vira tiva amura.

²³ Minti tumanta vo vaiintinavu vi uvara rantake tavovaro vi uvava quqaa uva vau-manta vika oru vitanta ravaaqavuke vuru aunta taaqikumake katariqaa hiritomanta vitanta qutu vura. Avuhainaa vaiinti viva ekaa vi uvara *kamaanira* vukuqi qara ntuva taate tumanta qara ntuvatora.

3

Hamaaniva Iutaa vatanaaka aru taiqa kareva auti vaura

¹ Ho vo entanavu aitarovaro King Sekesisiva vaiinti vo, vira autu Hamaanira noraiqama kovaro viva kamaanira avuhainaa vaiinti qama viro vaura. Hamaanira qova Hamedaatava vauvaro Hamedaatara kaivaqava Agaakiva vaura. (Haaru King Agaakiva Iutaa navutaaka Amareki vatanaakaqaa raqiki vaura.)

² King Sekesisiva Hamaanira noraiqama kero *kamaanira* vaiinti vokukara tiharo, Ne Hamaanira taveha, tori kauru aravi vaiha anu kimaara amitaate, tiro. Minti tumanta ekaa vi vaiintinavuka viva tuntumake mintuvaro, Motekaivaqai kia te mintirerave tivakero qaqi vaura.

³ Viva kia mintiraitiro, qaqi vaumanta vira hana kaiqa vaiinti vira ireha tiha, Are nana kaarae avuhainaa vaiinti uva raqake variaro, ti vaura.

⁴ Vika vo enta vo enta vira vihi vaahi tuvaro Motekaiva kia vika uva iriraitiro vaura. Viva tiharo, Te Iutaa vatanaaka vaunarara ti, te kia mintirerave, tiro. Minti tumanta vika tiha, Hamaaniva vira uvara quahaanarove kiae quahaanarove? tivake vuru Hamaanira tiva amura.

⁵ Vuru tiva amuvaro Hamaaniva tavovaro Motekaiva kia vira tori kauru araviro anu kimaara amitora kaara Hamaanira voqamakero arara itovaro vaura. ⁶ Mintumanta vika Motekaiva te Iutaa vatanaave tu uvaravata vira tiva amuvaro, viraqaahairo Hamaaniva nai irikero tiharo, Kia te Motekaira viraqai arukaaina aarara rantaraiti, te ekaa Iutaa vatanaaka Pesia vatani vaika, vikavata aru taiqakaaina aarara rantarerave, tiro.

⁷ Minti tivakero King Sekesisiva 12 ihia raqiki vau entara *Nisaani* * 1 toraqaa Hamaaniva tiharo, Nana torae nana entae kaamate tenavu Iutaa vatanaaka aru taiqa kararave? Kaiqenavu *puri satu* arukeha vi entara kaama taare, tivakero *satu* arukero taveru tiharo, Kaiqe Adaa tora 12 toraqaa kaama taare, tura.

⁸ Minti tivakero Hamaaniva vuru King Sekesisira tiva amiro tiharo, Te tavauramanta vo vatanaaka are raqiki variana vatara, vo *provinsi* vo *provinsiqi* variavo. Vi vatanaaka nai okaraqai

* **3:7:** Nisaani tora = April; Adaa tora = March

avataqi viha, kia tinavu uva maara avate variarave. Are vika qaqi kairera, vika voqamake tinavu qoraiqama timatevarave.

⁹ Avuhainaa vaiintio, ai antuqa vairera, are garaaka uva vo vatehara ekaa vi vatanaaka aru taiqa kaate tiane. Are minti tirera, te ai monu naavuqaa raqiki varia vaiintika *silvaa* monu 10,000navu nimiari vika vi monura varake ai monu naavuqi vataivara, are viraqohaira *kamaani* kaiqa ho varaqira vinarave, tiro.

¹⁰ Hamaaniva minti tuvaro avuhainaa vaiinti viva nai vuqaqihairo *ringi* vo rahunku kora. *Ringi* vira qiataqaa qara vo vauvaro avuhainaa vaiintivano nai uva vatova kempukaiqama vuarire tiro, uva qara ntuvatoraqaa *ringi* viraqohairo taatau tovaro uva viva kempukaiqama vura. *Ringi* vira okara mintima vauvaro avuhainaa vaiinti viva *ringi* vira nai vuqaqihairo rahunku kero viti Iutaa vatanaaka navutaara Hamaanira amura.

¹¹ Avuhainaa vaiintivano Hamaanira vira amiro tiharo, Nena *silvaa* monu qaqi tuataane. Are homa vi vatanaakara nena antuqa vainara autuane, tiro.

¹² Minti tuvaro 13 enta 1 toraqaa Hamaaniva avuhainaa vaiinti qara kaiqa vare vauka naaromanta anuvaro viva nai uva tiva nimumanta vika vi uvara qara ntuvatora. Vika vi uvara qara ntiha tuqantaake ekaa vi vatanaaka vi vatanaaka uvaqihai qara ntuva tovaro Hamaaniva *ringiqohairo* Sekesisira autu ekaa qaraqaa taatau tero, ekaa nora vaiintive, *kamaanira* vaiintive, vi uvara tavaate tiro, vara kora.

¹³ Vara komanta vaiinti vonavu qara vare vuru ke viri ke i vauka kante avuhainaa vaiintivano raqiki vau vatara, vo vataini vo vataini vuru viri ke vaura. Qara ntuvato uvava maantima tiro:

Naantiara 13 enta Adaa toraqaa, ne oru ekaa Iutaa vatanaaka konta naampaive, qaraaka vaiinti nahentive, ekaa naati vaintive, aru taiqa kaate. Ne kia vikara mpo ike tiva nimitaraiti, vika ekaa aru taiqake, vika i haikara ne varaate.

¹⁴ Ne nora vaiinti maa uvara kaara ntimanta ekaa vaiinti nahenti vi uvara iri, vi entara veka qeramate variate, tiro.

Hamaaniva vi uvara qara ntuvatora.

¹⁵ Vaiinti vonavu qara vuru ke viri ke i vauka, vi qarara vare kante vo vataini vo vataini vuru ke viri ke i vaura.

Nora vatuka Susaaqivata vi uvara tiva nimumanta ekaa vaiinti nahenti irura.

Avuhainaa vaiintivano Hamaanikantiro oquviro vaiharo *uaini* ne vaumanta vaiinti nahenti Susaaqi vauka vi uvara iruvaro vika avu aatovano hampi qumanta vaura.

4

Motekaiva Estaarara tinavu kahaqiane tura

¹ Motekaiva vivavata vi uvara iriro geto varo vira muntukavano voqama kero qoraiguvaro nai utavaaqa qunahi qaanahima kero, kovaara utavaaqa nonkutero, hanta varakero nai qiataqaa aqu varero, Susaa vatukaqi niharo mpoqi ihira tivaqiro viharo, iqi rataqiro viharo
² avuhainaara naavu qentiana oru ntero mini vaura. Viva kia koqe utavaaqa nonkutovara tiro,

viva kia ho avuhainaara naavuqi oriqetaarirava vaura.

³ Avuhainaa vaiinti uvavano ekaa *provinsiqi* vi anumanta Iutaa vatanaaka iri, vika ike mpo tiha kia karavata naraiti, mpoqi varia ihira tivakeha iqi rateha vaura. Iutaa vika airitahaa kovaara utavaaqa nonkuteha, kia koqe taintaqaqa vaitaraiti, hanta kantaqai vaite vaura.

⁴ Motekaiva gentiana vaumanta Estaara kaiqa nahentinavuvata, kaiqa vaiinti vonavuvata, vuru Estaara tiva amuvaro viva nana kaarae mintivo tivakero vira muntuka qoraiquvaro koqe utavaaqa varakero vo vaiinti amiro tiharo, Vuru Motekaira amihara mintima tiane: Kovaara utavaaqa qaqini varakera maa utavaaqa nonkutaane tiane, tuvaro varero vuru Motekaira amuvaro viva aqao kia te vira varerave tiro.

⁵ Minti tuvaro Estaava vaiinti vo Hataakira aarora. Avuhainaa vaiintivano Hataakirara Estaara kaiqa vara amitaane tu vaiintiva vauvaro Estaava vira aarero tiharo, Motekaiva nana kaarae mintivo? Viva nana haikara iriharoe mintivo? Are oru virara iraane, tiro.

⁶ Minti tuvaro Motekaiva avuhainaara naavu genti kanta vaiinti nahenti ruvaaqi vaunaini vauvaro Hataakiva oruntovaro. ⁷ Motekaiva vi uvara naiqaa qovaraigura ekaa vira tiva amura. Ekaa Iutaa vatanaaka aru taiqa kaivaro Hamaaniva nora monu avuhainaara monu naavuqi mintuma vatarerave tu uvaravata vira tiva amura.

⁸ Hamaaniva ekaa Iutaa vatanaaka aru taiqa kaate tu uvara qara vo Susaa vatukainiara varakora, viravata Hataakira amiro tiharo, Are

maa qarara Estaara vuru amira, naantiara qovaraiqiaina uvaravata vira tiva amiane. Are Estaara vihi tiraro viva avuhainaa vaiintivano variainanaini oruntero Iutaa vatanaakara aaqurihama nimitaane tiarire, tiro.

⁹ Motekaiva minti tuvaro Hataakiva vuru Estaara tiva amuvaro ¹⁰ Estaava vira qaiqaa Motekaiva vaunaini atitero tiharo, Motekairara mintima tiane: ¹¹ Avuhainaa vaiintivano vaiinti voe, nahenti voe, kia aarairaro viva nai irikero avuhainaa vaiintivano avutaqi vaina *rumuraqi* oriqetairera, viva mintiharo *kamaanira* uva raqakaainara kaara vira aruma kevarave. Ekaa avuhainara naavuqi kaiqa vare variakavata, ekaa *provinsiqi* variakavata, virara iriarave. Virara irihama te avuhainaa vaiintivano vainaraqi qumina vuarorave.

Vi uvara aatara kaarira arava vohaiqaqai vairave. Vaiinti vovano nai irikero oruntairaro avuhainaa vaiintivano vira taveru, nai *kori* kauru tuatainara tutukero tuatairera, vi vaiintira kiama aru kevarave. Kia tutukero tuatairera, vira aruma kevarave. Ho vohaa torarama avuhainaa vaiintivano kia ti haaraimanta vauro, tiro.

¹² Estaava minti tuvaro Hataakiva muntu Motekaira tiva amuvaro ¹³ Motekaiva Estaara nai tiva amiro tiharo, Hauri are avuhainara naavuqi vaihara te ho variari ti kiama harukevarave tirorave. Naantiara ekaa tinavu Iutaa vatanaaka aruke entara, vika kia ai vehakuma amitaraiti, aivata aruma kevarave.

¹⁴ Are maa entara evaara vaihara kia tinavu kahaqirera, tinavu Iutaa vatanaaka kahaqiari-rava vonaihairo qovaraiqianarove. Mintiraman-tavata, vika aivata ai qora ankuvata aruma ke-

varave. Ho „Kotiva„ maa entara iriharoe ai qaqi kaivara are noraiqamavira avuhainaa nahentivano variaro? Virara kia tenavu kankomake iruro, tiro.

¹⁵ Motekaiva minti tuvaro Estaava qaiqaa uva varakero mintima tiro: ¹⁶ Are ekaa Iutaa vatanaaka Susaaqi variaka ruvaquma kera, ne ekaa vaiha tiriara iriha taaramo enta aaitairaqaavata, entaqivata, karavata namarivata kia naraiti, qaqi variqi vuate. Ne mintiaqi vi vaiqe tevata, tenta kaiqa nahentinavuvata, ni aanante karavata namarivata kia naraiti, variqi virerave. Vi entava taiqa viraqe te *kamaaniva* qioqama tai uvarara kia noraiqamake iriraiti, te qaqi avuhainaa vaiintivano vainaraqi virerave. Te mintiainara kaara ti haru kaiqe qutu vuarera, te homa qutu virarave, tuvaro ¹⁷ Motekaiva oruntero Estaava ekaa uva tuntema kero mintura.

5

Estaava avuhainaa vaiintiaravata Hamaaniraravata ani kara naate tura

¹ Estaava taaramo entara kara aurama tero variqiro viro, ekaara entaqaa viva nai avuhainaa nahenti utavaaqa nonkutero oru avuhainaara naavu avutaqi vau *rumura* qentiana oruntero vauvaro avuhainaa vaiinti viva nai taintaqaa oquvi vainaihairo ² vahaaqaini tavovaro Estaava himpitero vauvaro viva virara quahakero nai kori kauru tuatora tutukero tuatero vaura.

Mintuvaro Estaava oriqetero oru kauru viti vira autama kero mini himpitero vauvaro ³ avuhainaa vaiinti viva vira irero tiharo, Kuini Estaa, nana haikarae aniaro? Ai muntukavano

vaina haikarara ti irairage ai amiare. Are ti irairage te hini *provinsinavu* raqikiainara rairake ai amiare, tiro.

⁴ Minti tuvaro Estaava tiharo, Avuhainaa vaiintivauvo, Te ariara irihama nora kara untake gera i vauro. Ai antuqa virara vairera, arevata Hamaanivavata hoe entaqi ani vi karara nevarave? tiro.

⁵ Estaava minti tuvaro avuhainaa vaiinti viva tiharo, Kante Hamaanira vite aniqe tetanta Hamaanika oru Estaara kara naare, tiro. Minti tivakero avuhainaa vaintivanovata, Hamaanivavata, Estaava nora kara qerama toraqi vura.

⁶ Mini oru vaiha *uaini* ne vauvaro avuhainaa vaiinti viva Estaara qaiqaa irero tiharo, Are nana haikarae ti irenarave? Ai muntukavano nana haikarae vaivo? Are ti irairage te hini *provinsinavu* raqikiainara rairake ai amiare, tiro.

⁷ Avuhainaa vaiintivano minti tuvaro Estaava tiharo, ⁸ Avuhainaa vaiintivauvo, are tiriara quahara te ai irarera iaina uvarara eo tirera, are qaqi kairage te hura entaqi qaiqaa nora kara vo qerama taari netanta Hamaanika ani naate. Ho vi entara te ai irarera iaina uvara ai tiva amirerave, tura.

Hamaaniva Motekairara arara itora

⁹ Hamaaniva kara noraqihairo vevantero quahakero muntukaqihairo koge uvaro viharo tavovaro Motekaiva avuhainaara naavu gentiana oquvi vaiharo kia himpiro vira quahama amitaraitiro, qaqi oquvi vauvaro vira kaara Hamaanira voqama kero arara itora.

¹⁰ Mintuvarovata, Hamaaniva nai arara itora vara muntuviqama kero, nai naavuniara vura.

Hamaaniva nai naavuqi oruntero nai tontinavuvata nai naata Seresiravata naarama komanta ¹¹ anuvaro nai mahuta tiharo nai airi haika vatorarave, nai maaqu airinavu vatatorarave, avuhainaa vaiintivano vira noraiqama kero nora autu amuvaro viva ekaa *kamaanira* kaiqa varoka naatara kero vikaqaa raqiki vaurarave, vi uvara vi uvara vika tiva nimi vaura.

¹² Minti tivakero Hamaaniva vo uvavata tiharo, Kuini Estaava kara vo qerama tero avuhainaa vaiinti aareharo tiriaraqai vikantira aniane tirave. Estaava avuhainaa vaiinti vikanti tiriaraqai qaiqaa hura nora kara naate tirave. ¹³ Vi uvava vaivarovata, Iutaa vaiinti vo Motekaiva avuhainaa vaiinti gentiana oquvi vaiharo kia ti quahama timitaira kaara ti voqamakero arara itaiva te vo haika vo haikara quahe vaunara taiqa kairave, tiro.

¹⁴ Hamaaniva minti tumanta vira naata Sere-siravata vira tontinavuvata vi uvara iri tiha, Are tiramanta vaiinti vonavu vukai *pohi* 20 *mita* vainara vataqi arataivara are hura toqaqi avuhainaa vaiinti oru irairaro viva hove tiramanta vika vi *pohiraqaa* Motekaira aunta taqimake hiritaivaro qutu vuarire. Viraqaahaira are quahakera avuhainaa vaiintintira kara nareva vuane, ti.

Vika minti tuvaro Hamaaniva vika tu uvarara quahakero oru vo vaiintinavuara *pohi* vira ara timitaate, tura.

6

Avuhainaa vaiintivano Motekaira noraiqama kora

¹ Vi entara entaqi avuhainaa vaiintivano kia ho vaitaraitiro, qaqi vaiharo tiharo, Vuku vo oru vare, viraqi vaina uvara kaara ntuva timitaate, tura. Vi vukuraqi avuhainaa vaiintivano raqikiqi vi vau entara vo haika vo haikavano qovaraiqura qara ntuvato uvava vaumanta vira vare, vi uvara kaara ntuva amitaqi viha, ² Motekaira uvavata kaara ntuva amitora.

Vi uvava maantimakero vaura:

Vaiinti votanta Bikitanaka Teresika avuhainara naavuqi kaiqa vareha, vira qenti voqaa maimaraara raqikiha vo haika kaara King Sekesisira navutaiqiha vira aruke uvara evaara nai tiva ami nai tiva ami i vauvaro, Motekaiva vitanta uva qovarama kora. (2:19-23)

³ Vi uvara kaara ntuvato avuhainaa vaiintivano vika ireharo tiharo, Ike, Motekaiva ti koqe kaiqa vara timitairave. Tenavu virara iriha nana haikae nana autue vira qiata nai amunarave? tumanta vika tiha, Kia vo haikavata virara iriha nai amunarave, ti.

⁴ Vika minti tuvaro avuhainaa vaiintivano tiharo, Ti kaiqa vaiinti nora vovano vahaagqaini vairove? tiro.

Minti tuvaro Hamaaniva vate viqanaqai anintero Motekaira auntu taqimake vukai katari aratoraqaa hiriterara iriharo avuhainaa vaiinti virara irareva vaumanta, ⁵ vika tiha, Hamaaniva vahaagqaini ani ai tavareva himpi vaivo, tuvaro avuhainaa vaiintivano tiharo, Vira maini vite uruate, tiro.

⁶ Tumanta vira vite anuvaro avuhainaa vaiintivano Hamaanira irero tiharo, Te vaiinti vo quahama amiteha vira koqema amitarerave. Te

nantima kaarie vaiinti nahenti vi vaiintira taveha virara avuhainaa vaiintivano quahama amitai vaiintirave tivarave? tiro.

Avuhainaa vaiintivano minti tuvaro Hamaaniva nai irikero tiharo, Ekaa vaiinti vikaqihairo avuhainaa vaiintivano tarae koqema amitareva auti vaivo? Viva tiqaima koqema timitareva auti vaivo, tiro.

⁷⁻⁸ Hamaaniva nai irikero minti tivakero viva avuhainaa vaiinti nai tiva amiro tiharo, Are tiramanta vika are avuhainaa vaiintivano nonkina utavaaqara vo qerama vare, viraqaahai are oquvi vaihara nina *ohira* vovata vare, *ohi* vira qiataqaa avuhainaava vaataiqina haikara aqu amite, ⁹ viraqaahaira are autu vataa vaiinti vo tiraro viva are quahama amitena vaiintira vi utavaaqara nonku amitero, vira *ohiqaa* vaarikero vita varero, vuru vaiinti nahenti ruvaaqumavi vai vatukaraqaa vi aniarire.

Viva vi aniharo vaiinti nahentiara maanti-makero naverai tivaqiro vuarire: Ne ekaa maa vaiintira tavaate. Avuhainaa vaiintivano nai quahama amitai vaiintira maantima kero vira autu tuahera kero vira koqema amitaivo, tivaqiro vuarire, tiro.

¹⁰ Hamaaniva minti tuvaro avuhainaa vaiintivano virara tiharo, Ho kantera nena tinantemakera, utavaaqavata *ohivata* varera oru avuhainaara naavu qentiana Iutaa vaiinti Motekaiva oquvi vaira vira mintima amitaane. Kia nena tiva tena uvara voqavata qaqira karaitira, ekaa vi uvarama avataane, tiro.

¹¹ Avuhainaa vaiintivano minti tuvaro Hamaaniva oru utavaaqavata *ohivata* varero vuru Motekaira nonku amitovaro Motekaiva

ohiqaa oquvi vauvaro Hamaaniva ohi vira vita varero vuru vaiinti nahenti ruvaaqumavi vau vatukaraqaa vi aniharo naveraitiharo, Ekaa maa vaiintira tavaate. Avuhainaa vaiintivano nai quahama amitaaina vaiintira maantima kero vira autu tuahera kero vira koqema amitairave, tura.

¹² Mintima kovaro Motekaiva orurantero avuhainaara naavu qentiana ani vauvaro, Hamaanira voqamakero kauruvaro vira muntukavano qoraiquvaro nai viri naavuma varero kantero nai naavuqi ¹³ vuru nai naata Seresiravata nai tontinavuvata vi haikava vi haikava qovaraiqurara tiva nimura.

Hamaaniva minti tumanta vinavuka tiha, Oho, Motekaiva Iutaa vatanaa vaiintivano vairara tiro, viva uritarakero vairara are vatainiqama vinarave. Viva mintiakero vaiharo ai aatara kairara are ekaarama vatainiqama vinarave, tura.

¹⁴ Vinavuka vi uvara qaqi ti vaumanta avuhainaava taara vaiinti nititoka vihai ani Hamaanira vitake kante vuru Estaava kara qerama nimitonaini kora.

7

Estaava Hamaaniraqaa uva vatora

¹⁻² Avuhainaa vaiintivanovata, Hamaaniva-vata, qaiqaa oru Estaara kara nareka vura.

Kara namake viraqaahai *uaini* ne vauvaro avuhainaa vaiinti viva Estaara qaiqaa irero tiharo, Kuini Estaao, ai muntukavano nana haikarae vaivo? Ai muntukavano vaina haikarara ti irairaqe ai amiare. Are ti irairaqe te

hini *provinsinavu* raqikiainara rairake ai amiare, tiro.

³ Minti tuvaro Estaava nai tiva amiro tiharo, Avuhainaa vaiintivauvo, are tiriara quahairera, te tiaina uvaravata ho irirera, are tivata ti navunaakavata qaqi vehakuma timitaira kia tinavu harukaivage qaqi variare. Te ai irarera una uvava mintiakero vaivo, tiro.

⁴ Minti tivakero viva tiharo, Vaiinti vovano vo uva tiva taataukero vatairara ti, vika tivata ekaa ti navunaakavata aru taiqa kevarave. Vika kia tinavu karapuhi vaiinti voqaara rumpate qaqi kaiqa vara timitaate tiaravauve. Vika mintireka iatirio, te vi uvara maara ntaira kiama ai tiva amuraitirio. Vika tinavu ekaara aru taiqa kareka auti variara kaarama te vi uvara ai tiva amuro, tiro.

⁵ Kuini Estaava minti tuvaro King Sekesisiva vira irero tiharo, Oho, tavave kia qetaraitiro, vi uvara tivakero vataivo? Vi vaiintiva tantoe vaivo? tiro.

⁶ Minti tuvaro Estaava vira tiva amiro tiharo, Tinavu navutaava, tinavu qoraiqama timite vai vaiintiva vaireva, maa Hamaaniva qora vaiinti vivama vaivo, tiro.

Estaava minti tuvaro Hamaaniva avuhainaa vaiinti nahenti vitanta nivuqaa vaiharo voqama kero qetovaro vira aiqiu kauqu ntiri ntiri i vauvaro vaura.

⁷ Mintuvaro avuhainaa vaiinti vira voqamakero arara itovaro viva himpiro vahaaqaini veva ntero nai kaqava ututonaini vuvaro Hamaaniva tavovaro avuhainaa vaiinti viva vira arukaaina avu aatoraqaa vauvaro Hamaaniva kara nora miniqai vaiharo Kuini

Estaarara ti aaqurihama timitaira kia ti harukaate tiro, ⁸ viva oru Estaava oquvi vau taintara tataaqa hiqintiro vaura.

Hiqintiro vauvaro avuhainaa vaiintivano nai kaqava vaunaihairo uruntero naavuqi oriqetero tavovaro Hamaaniva Estaara aqanto taintaqa hiqinti vauvaro taveru, avuhainaa vaiinti viva naveraitiharo, Oho, maa vaiintiva ti naavuqi tinta avuqaa vaiharo ti avuhainaa nahenti hampata nireva auti vaivo, tiro.

Avuhainaa vaiintivano minti tumanta vaakama kante vira kaiqa vaiinti vonavu oru Hamaanira qiata tavunaqohai naavumatora. Vika mintiake vira arukareka auti vaura.

⁹ Vira qiata naavuma tovaro vikaqihairo Habonaava tiharo, Ike, Motekaiva haaru avuhainaa vaiinti kahaquvaro qaqi vaurave. Hamaaniva Motekaira arukaare tiro, nai naavu tataaqa vira aunta taaqikuma kaaina *pohira* arataivo, tiro.

Minti tuvaro avuhainaa vaiinti viva tiharo, Ho vi *pohira*qaa Hamaanira nai taaqikumake hiri-taate, tiro.

¹⁰ Minti tumanta vika vuru Hamaaniva Motekairara iriharo qeramato *pohira*qaa nai taaqikumake hiritora. Mintuvaro avuhainaa vaiinti arara itova humpama vura.

8

Iutaa vika nái navutaaka náivata ntaihaate tura

¹ Ho vohaa vi entara King Sekesisiva Iutaa vika navutaava Hamaaniva vato haikara, vatave airairave Kuini Estaara amura.

Estaava Motekairara ti vohaa naareve tuvaro avuhainaa vaiintivano Motekairara quahakero tiharo, Homa viva ekaa enta ani ti tavaanarove, tiro.

² Minti tivakero avuhainaa vaiintivano nai *ringi* Hamaanira amura qaiqaa vara kero nai vuqaqi nonkutora rahunku kero viti Motekaira amura. Mintuvaro Estaava Motekairara are Hamaaniva i haikaraqaa raqiki timitaane, tura.

³ Estaava qaiqaa oru avuhainaa vaiintivano vauraqi oruntero vira aiquataraini hiqintiro vaiharo rateharo virara mpo ike tiro tiharo, «King» Agaakira nainti Hamaaniva tinavu Iutaa vatanaaka aru taiqa kareva qora uva tiva taatauke vataira, are vi uvara nunka qaqini kaane, tiro.

⁴ Minti tivakero vauvaro avuhainaa vaiintivano nai *kori* kauru tutukero tuatovaro Estaava vira avuqaa himpiro tiharo, ⁵ Avuhainaa vaiintivauvo, are ti koqema timitera tiriara quahairera, te tiaina uvaravata avuqavu vaivo tirera, are vo uva vatairaro vi uvava Hamaaniva tivatai uvara aatara kaarire. Ekaa lutaa vatanaaka vo *provinsi* vo *provinsiqaa* are raqikiananaini variaka aru taiqa kaate tiro, Hamaaniva uva tivatairave.

⁶ Mpo, nantiakee vika ti navunaaka aru taiqake vaira te vaiha tavararave? Nantiakee te tenta vaiinti nahenti vehi autuke vaira ho tavararave? tiro.

⁷ Minti tuvaro King Sekesisiva Kuini Estaaravata, Iutaa vaiinti Motekairavata, tiva nimitiro tiharo, Ho tavaate. Hamaaniva Iutaa vatanaaka aru taiqa kareva auti vaira kaara te nai aunta taaqikuma kauraro qutu vimanta ekaa viva i haikara te Estaara amunarave.

⁸ Hamaaniva uva vateharo ti autu qara ntuva tero ti *ringiqohairo* vi uvara kempukaiqama kairara tiro, vi uvava qaqi vairaro kia ho vovanovata vi uvara nunkakero vo uva tianarove. Vi okarava mintiro vaimantavata, netanta homa vo uva qara ntuva taivaro Iutaa vatanaaka varianaini vuarire. Vi uvara qara ntuva tema, netanta homa ti hutu ntehama ti *ringiqohai* vi uvara kempukaiqama kevarave, tiro.

⁹ Avuhainaa vaiintivano minti tuvaro 23 enta *Sivaani* * tora, 3 toraqaa, Motekaiva oru avuhainaara qara kaiqa vare vauka naaromanta anuvaro Motekaiva nai uva vika tiva nimumanta vi uvara qara ntuvatora.

Vika vi uvara qara ntiha ekaa vi vatanaaka nai uvaqihai tuqantaake qara ntuvatora. India vataihairo viviro Itiopia vataini vuru taiqo vatava vauvaro, 127 *provinsinavu* vaumanta mini Iutaa vatanaakave, ekaa nora vaiintive, *kamaanira* kaiqa vaiintive, vi uvara tavaate ti, vi uvara qara ntuva tovaro ¹⁰ Motekaiva King Sekesisira *ringi* viraqohairo ekaa qara viraqaa taatau tora.

Minti umanta vaiinti vonavu qara vuru ke viri ke i vauka *ohi* kogera vonavugaa vaarinte vaiha, kante qara vira vare vuru ke viri ke i vaura. *Ohi* vinavuka voqamake kante vauka avuhainaara hohaaqihai varora.

¹¹ Qara viraqi ntuvato uvava maantima tiro:

Iutaa vatanaaka vo vatuka vo vatukaini variaka homa nai auta ntireka auvihehavaa vaqa ntuva vataimanta, nai ta vatanaakave, nai

* **8:9:** *Sivaani tora* = June

taihainaakave, vika navutaiqiha arireka autivera, vika homa náivata arivarave. Vika náivata aruqi viha homa navutaa vika vaiintive, nahentive, vaintive, ekaa aru taiqake vika i haikaravata varevarave.

Te King Sekesisika minti turo, tiro.

¹² Haaru Hamaaniva ¹³ enta 12 tora Adaa toraqaa ekaa Iutaa vatanaaka aru taiqa kaate tu entara, vi entaraqaa Motekaira uvavanovata kempukaiqama viro vaumanta Iutaa vatanaaka vi entaraqaa náí navutaaka ho arukeva vaura.

¹³ Iutaa vatanaaka vi entaraqaa qeramate vaiha navutaaka náivata aruate tiro, vi uvara tiva tova ekaa vataini vi anumanta ekaa vo vatanaa vo vatanaaka irura.

¹⁴ Ho vaiinti vonavu qara vira vuru ke viri ke i vauka koqe *ohinavuqaa* vaarinte vaiha kante qara vira vare vuru ke viri ke i vaura. Nora vatuka Susaaqi vaikavata vi uvara tiva nimumanta ekaa irura.

¹⁵ Mintuvaro Motekaiva avuhainaara naavuqi vaumanta vika avuhainaara utavaaqa kogera varake, hanta tavunave, ihiqa tavunave, viraqohai nonku amite, naare tavuna vo vukaivata nonku amite, vira qiataqaa nora vaiinti tovaqa, *kori* oriqohai aututora, aqu amitovaro Motekaiva vevantero Susaa vatuka aaraini vi vaumanta vaiinti nahenti vira taveha quaheha naverai ti vaura.

¹⁶ Iutaa vatanaaka Motekaira uva iriha voqamake quaheha vauvaro vika muntukavano parumaviro qihaaqumanta vaiha tiha, Tenavu tentanavu navutaaka homa naatara kaarirava vaivo, tura.

¹⁷ Iutaa vatanaaka ekaa vatukaqi vaukave, ekaa *provinsi*qi vaukave, avuhainaa vaiinti uva Motekaiva qara ntuvatora iri, virara quahake vo enta kaamate auraara vaiha nora kara nora.

Vo vatanaa vika hini kuka vi uvara iri tiha, Vi entaraqaa Iutaa vatanaaka tinavuvata haru kevorave tivake, viraqaahai vikavata Iutaa vaiintiqama vura.

9

Iutaa vika náí navutaaka naatara kora

¹ Ho 13 enta Adaa tora vi entava ani ntorá. Iutaa navutaaka vika Hamaaniva vato uvarara iriha Iutaa vika aru taiqa kaare tu entaraqaa, Iutaa vikaqi náí navutaaka ntaiheha naatara kora.

² King Sekesisiva raqiku vatara vo vatuka vo vatukaqi Iutaa vatanaaka ruvaaqumavi vaiha vo vatanaaka vika aru kareka auti vauka vika náivata arireka qeramate vaura. Mintumanta vo vatanaa vo vatanaaka vika naatu qete vaumanta kia vokukavata Iutaa vatanaa vika naatara kora.

³ Ekaa vi vataraqaa raqiki vau vaiintikavata, *kamaanira* kaiqa varokavata, nora vaiinti vokukavata, vika Motekaira aatu voqamake qeteha Iutaa vatanaaka mantaraini vaiha vika kahaqura.

⁴ Ekaa vo *provinsi* vo *provinsi*qi vauka iruvaro avuhainaa vaiintivano Motekaira noraiqama kovo Motekaiva avuhainaara naavuqi kaiqa vare vauvaro vira kempukavano voqavata uritarakero variqiro vi vaura.

⁵ Mintumanta Iutaa vatanaaka iqoka paipeqohai náí navutaaka aruqi vivi, vika aru taiqakora.

Vika navutaaka ntaihama kaataa umanta náí antuqaqaa mintuma kora. ⁶ Nora vatuka Susaaqi Iutaa vika náí navutaaka 500 arukeha ⁷⁻¹⁰ Hamaanira maaqu 10navuvata arukora.

Vira maaqu vika nutu vaireva, Pasantataarave, Daponirave, Asapaatarave, Poraatarave, Adali-aarave, Aridaatarave, Pamasaarave, Arisairave, Aridairave, Vaisaatarave, vaura. Iutaa vika náí navutaaka aru taiqake, vika vatave, airairave, kia utu vararaiti, qaqira mini kora.

¹¹ Vohaa vi entaraqaa Iutaa vika Susaaqi vaiha navutaaka nanti nantima arukorara vuru avuhainaa vaiinti tiva amuvaro ¹² avuhainaa vaiinti viva Kuini Estaara tiva amiro tiharo, Iutaa vika Susaa vatukaqi náí navutaaka 500 aru taiqa ke, Hamaanira maaqu 10navuvata aru kaavo. Ike, mintihama Iutaa vika vo *provinsi* vo *provinsiqi* navutaaka nai airitahaa arukevama varianarove. Virara iriharama are nana haikarae irairaqe te homa ai amirarave. Are tiraqe te ai muntukavano vaina haikara ai amiare, tiro.

¹³ Minti tuvaro Estaava nai tiva amiro tiharo, Avuhainaa vaiintivauvo, are maa uvarara quahairera, Iutaa vatanaaka Susaaqi variaka qaqi kairamanta vika navutaaka vate arukaantemake, hura qaiqaavata arukaate. Viraqaahaira are tiramanta vika Hamaanira maaqu 10navu arukaara vika vaata vare*pohi* arateraqaa vuru hiritaate, tiro.

¹⁴ Estaava minti tuvaro avuhainaa vaiintivano ho mintiate tivakero vi uvara varakovaro Susaaqi vumanta virara irura. Vika Hamaanira maaqu 10navu vaata vare vuru *pohi* aratoraqaa hiritomanta vaiinti nahenti tavora.

¹⁵ Iutaa vatanaaka Susaaqi vauka 14 enta Adaa toraḡaa ruvaaqumavi oru náí navutaaka qaiḡaa 300 arukevata, kia vika vatave airairave utu vararaiti, qaḡi mini kora.

¹⁶ Iutaa vatanaaka vo *provinsi* vo *provinsi* ḡi vauka, vikavata vo vatuka vo vatukaḡi ruvaaqumavi náí auta ntiha iqoka raḡuḡi viha, navutaaka vika ntaihareka auti vauka airitahaa arukora. Vika náí navutaiḡama nimite vauka 75,000 arukevata, kia vika vatave, airairave, utu vararaiti, qaḡi mini kora.

¹⁷ Iutaa vatanaaka 13 enta Adaa toraḡaa náí navutaaka aru taiḡake vira qararaa 14 entaḡaa kia qaiḡaa iqoka raḡiraiti, qaḡi vaura. Vi entaraḡaa vika voḡamake quaheha ovata neha vaura.

¹⁸ Mintumanta Iutaa vika Susaaqi vauka 13 entaḡaavata 14 entaḡaavata náí navutaaka aruḡi vurara ti, vika 15 entaḡaa auraara vaiha quaheha vaura.

¹⁹ Haaru Iutaa vika minturara ti, maa entara Iutaa vatanaaka, inaara vatuka, vo vatuka vo vatukaini variaka, vikavata 14 enta Adaa toraḡaa auraara vaiha ruvaaqumavi ovata neha, viraḡaa-hai vo haika vo haika nai ami nai ami i variara.

Purimi entaḡaa ovata no okarara

²⁰ Motekaiva vi entara vi haikava vi haikava ḡo-varaiḡura ḡara ntuva kero ekaa Iutaa vatanaaka vi uvara tavaate tiro, ḡara vara kovaro vi uvava Sekesisiva raḡiku vatararaḡaa ekaa vo *provinsi* vo *provinsiḡi* vi anura. ²¹ Motekaiva ḡara ntuvato uvava mintima tiro:

Ne vo ihi vo ihi variḡi viha Adaa tora 14 entaḡaavata 15 entaḡaavata auraara variate.

²² Vi entaraqaa tenavu Iutaa vatanaaka navutaaka aru taiqa kaunarave. Tenavu nora maaraqi vauraro tinavu muntukavano voqama kero qoraiqimanta vaiha, viraqaahai tenavu tentanavu navutaaka naatara kauraro tinavu muntukaqihairo koqe imanta quaheha vaunarave. Virara irihama ne vi entara taara entama ruvaaqumavi vaiha ovata neha, quaheha vo haika vo haika nai ami nai ami iha, vehi vaiinti nahenti vaikavata kara nimiate, tiro.

²³ Motekaiva vi uvara tumanta Iutaa vatanaa vika viva tuntemake, vo ihi vo ihi vi ovatara ne vaura.

²⁴ Hamaanira qova Hamedaatava vauvaro Hamedaatara kaivaqava [King] Agaakiva vaura. Ho Hamaaniva ekaa Iutaa vatanaaka navutaava vaiharo Iutaa vatanaaka aru taiqa kerara tivaqiro viro, Nana entae kaamate tenavu ho vika arukararave? tivakero viva *satu* ruhamakero tavora. Hiparu uvaqihai *satu* virara *purive* ti variara.

²⁵ Hamaaniva mintuvaro Estaava oru avuhainaa vaiinti tiva amuvaro viva uva vo qara ntuvakero vara kovaro vi uvava Hamaanira uva aatara korara ti, Hamaaniravata vira maaqunavuvata aruke *pohiqaa* hiritora.

²⁶ Virara virara irihama, Motekaiva qara ntuvato uvara viraravata irihama, Iutaa vatanaaka auraara enta taaraqantara *Purimi* entatantave ti variara.

²⁷ Iutaa vika nariara tiha, Vo ihi vo ihi aniraqe tenavu Motekaiva taara entara tivato uvara kia tauru karaiti, tenavuvata, tentanavu kuvuarama taairaukavata, vo vatanaaka Iutaa vatanaaqama vikavata, vi uvara avataqi virerave, tura.

²⁸ Iutaa vika minti tivake qaiqaa tiha, Naantiara ekaa Iutaa vatanaaka vo vataini vo vataini vaikave, vo vatukaini vo vatukaini vaikave, ekaa vo naavu vo naavuqi vaikave, ekaa tenavu kuvuara iariraukave, vika *Purimi* enta kia qaqira karaiti, enta vitantara iriha auraara vaiha *Purimi* ovata namaqi vivarave, tura.

²⁹ Minti tumanta Abihailira raavura Kuini Estaavavata, Motekaivavata, *Purimi* entara iriha gara vo ntuvake vara kora.

Vi qararaqı vitanta Motekaika hoqare *Purimi*ara gara ntuvato uvara qaiqaa kempukaiqama kora. ³⁰ Vitanta vi qarara vara koyaro vi uvava Iutaa vatanaaka Pesia vataini 127 *provinsi* vaunaini vura. Qara ntuvato uvava mintima tiro:

Ne Iutaa vatanaaka homa muntukaqihai paru i vaira qihaaqamake maateraiqiha vaiivarave.

³¹ Ne kara auramate vai okararave, qutu vi vaiintirara iqi rate vai okararave, kogemake iriqi vintemake, nevata, nenta kuvuara ikavata, naitaramake vo ihi vo ihi *Purimi* okarara vi entaraqaa iriqi vuate.

Te Kuini Estaaka Motekaikanti niara vi okarara iriqi vuate turo, tura.

³² Estaava *Purimi* okarara iriva kempukaiqama vuarire tiro, vi uvara *vukuqi* gara ntuvakero vatora.

10

Motekaiva nora vaiinti vaurara tura

¹ King Sekesisiva vo *provinsi* vo *provinsi*qaa raqikiharoma vikara *takisi* vo aquate tumanta

niaraini nora namari auvahini vaukavata, nora vata avutaini vaukavata, takisi vira aqukora.

² Avuhainaa vaiintivano nora kaiqa, vo kaiqa vo kaiqa varo uvaravata, viva Motekaira noraiqamako uvaravata, ekaa vi uvara *kamaanira* vuku voqi qara ntuvake vatora. Pesiave Midiave vika avuhainaa vaiintinavu kaiqa varo vukuraqi ekaa vi uvara qara ntuvake vatora.

³ King Sekesisiva avuni vauvaro Motekaiva Iutaa vaiintivano vira naantiara nora vaiintivano vaura. Motekaiva nai kenauka Iutaa vatanaakara noraiqaakero iriharo, vika kahaqiari koqemake variate tiro, kaiqa vara nimite vaura. Minturara ti, vira kenauka Iutaa vatanaaka Motekairara koqe vaiintive tivakeha nora autu vira amura.

Kotira Uva
The New Testament and portions of the Old
Testament in the North Tairora Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Olpela Testamen
long tokples Tairora long Niugini

copyright © 1979, 1994, 2005, 2008, 2009, 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tairora

Dialect: North Tairora

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-05-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 30 Nov 2021

909b265f-c886-56ae-b943-fdc12fe46c5e